

INTERAKTIV TA'LIM METOD VA TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK ASOSLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI

Qosimov Abdulaziz Obidjon o'g'li

Qo'qon davlat universiteti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada interaktiv ta'lim metod va texnologiyalarining mazmuni, afzalliklari va ularning an'anaviy ta'limdan farqi tahlil qilinadi. Ta'lim jarayonida interaktiv yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol hamkorlik, o'zaro muloqot asosida bilimlarni egallashga asoslanadi. Interaktiv metodlar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etish, mustaqil xulosa chiqarish, bahs-munozaralarda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Maqolada shuningdek, interfaol vositalar, o'qitish samaradorligini oshiruvchi tashkiliy-pedagogik omillar ham yoritilgan.

Annotation: This article examines the content, advantages, and distinctions of interactive teaching technologies and methods from traditional approaches. Interactive education is based on active cooperation and dialogue between teachers and students, promoting effective knowledge acquisition. Through interactive methods, learners are empowered to express their thoughts freely, think independently, and participate in discussions. The article also highlights interactive tools and pedagogical-organizational factors that enhance teaching effectiveness.

Keywords: interactive learning, interactive tools, mutual communication, independent thinking, pedagogical technologies, interactivity, lesson effectiveness.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida interaktiv metodlar muhim o'rin tutadi. Bu metodlar o'quvchilarni faollikka undaydi, ularni bilim olish jarayoniga jalb etadi. Endilikda ta'lim jarayonida faqatgina tayyor bilimlarni o'rgatish emas, balki o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, tanqidiy yondashishga, ijodiy yechim topishga o'rgatish zarurati kun tartibiga chiqmoqda. Shu nuqtai nazardan, interaktiv ta'lim metodlari zamonaviy ta'limning ajralmas bo'g'iniga aylanmoqda.

Interaktiv ta'lim – bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi tenglikka asoslangan faol hamkorlik, muloqot va axborot almashinuvi orqali bilimlarni egallashga yo'naltirilgan pedagogik jarayon bo'lib, u an'anaviy yondashuvdan tubdan farqlanadi[1]. An'anaviy ta'lim modelida o'quvchi ko'proq passiv tinglovchi, tayyor bilimlarni qabul qiluvchi sifatida ishtirok etsa, interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan darsda o'quvchi faol subyekt, muammoni hal qiluvchi, ijodiy fikrlovchi sifatida namoyon bo'ladi.

Bunday metodlar o'quvchilarning tafakkurini faollashtiradi, ularning muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi, o'z fikrini erkin va asosli tarzda ifodalashga, fikrlar xilma-xilligini hurmat qilishga o'rgatadi. Shu sababli, interaktiv yondashuv nafaqat bilim olish, balki shaxsiy kamolot, ijtimoiy moslashuv va hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Interaktiv metodlar — bu ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro faol muloqotga asoslangan, hamkorlikda bilim egallashni ta'minlovchi pedagogik yondashuvlar majmuidir. Ular o'quvchilarning aqliy faolligini oshirish, bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirish, mustaqil fikrlash va tahliliy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interaktiv metodlarning asosida o'quvchining individual fikri, tajribasi, shaxsiy faoliyati yotadi.

Bu metodlar orqali bilimlar almashinuvi, real yoki shartli vaziyatlarni tahlil qilish, muammolarni yechish, bahs va munozaralarda ishtirok etish, rolli o'yinlar orqali masalalarni simulyatsiya qilish kabi faoliyatlar amalga oshiriladi[2]. Natijada o'quvchilar chuqur mushohada yuritadi, o'z fikrini himoya qilish, dalillash, guruh bilan ishlash kabi muhim ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Interaktiv metodlarning asosiy shakllari quyidagilardir:

- *guruhlarda ishlash* – o'quvchilar kichik guruhlarga bo'linib, muayyan muammoni muhokama qiladilar va umumiy xulosa chiqaradilar;

- *bahs va munozaralar* – qarama-qarshi fikrlar asosida fikr almashiladi, tanqidiy fikrlash rivojlanadi;
- *rolli o‘yinlar* – o‘quvchilar muayyan obrazga kirib, amaliy faoliyatni modellashtiradilar;
- *taqdimotlar* – mustaqil o‘rganilgan materialni boshqa ishtirokchilarga taqdim etish orqali axborot yetkazish, muloqotga kirishish;
- *muammoli topshiriqlar* – yechimni izlash orqali tahliliy va ijodiy yondashuvni shakllantirish.

Bu shakllarning barchasi o‘quvchilarning o‘z fikrlarini erkin bayon qilish, tanqidiy tahlil qilish, muloqotga kirishish va yakuniy xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Ta’limda texnologik taraqqiyotning bevosita mahsuli bo‘lgan interfaol vositalar interaktiv metodlarning samaradorligini yanada oshiradi. Interfaol vositalar — bu o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida ikki tomonlama faol muloqotni tashkil etishga xizmat qiluvchi vositalar bo‘lib, ularga audio va video materiallar, multimediya taqdimotlari, elektron anjumanlar, yozuvli va ovozli muloqot platformalari kiradi[1].

Masalan, multimedia ta’lim vositalari – video lavhalar, animatsiyalar, elektron darsliklar – o‘quvchilarning axborotni ko‘rish, eshitish va amaliy harakat orqali qabul qilish imkonini beradi. Bu ko‘pkanalli ta’sir orqali ta’lim jarayoni oson, tushunarli va qiziqarli tus oladi. Ayniqsa, zamonaviy o‘quv muhitida interaktiv doskalar, simulyatsion dasturlar va onlayn o‘yinlar o‘quvchining bilimga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Bunday vositalar o‘quvchining o‘rganish tajribasini shaxsiylashtiradi, ya’ni har bir o‘quvchi o‘zining qiziqishi, tayyorgarligi va o‘rganish uslubiga mos tarzda faoliyat olib borishi mumkin bo‘ladi.

An’anaviy ta’lim metodlari asosan o‘qituvchining markaziy roli, tayyor bilimni yetkazishga qaratilgan bo‘lsa, interaktiv ta’limda o‘quvchi markazda turadi. Jadvalda ularning asosiy farqlari quyidagicha ko‘rsatiladi:

Mezon	An’anaviy dars	Interaktiv dars
Dars maqsadi	Tayyor bilim berish	Mustaqil fikrlashga undash
O‘qituvchi roli	Ma’lumot beruvchi	Yo‘naltiruvchi, moderator
O‘quvchi roli	Eshituvchi, qabul qiluvchi	Faol ishtirokchi, ijodkor
Mashg‘ulot mazmuni	Ma’ruza, topshiriqlar	Bahs, guruh ishlari, muhokama
Samaradorlik	O‘rtacha	Yuqori, kompetensiyaga yo‘naltirilgan

Bu tahlildan ko‘rinadiki, interaktiv darslar o‘quvchilarni faollashtiradi, ularga o‘z fikrlarini erkin bayon qilish imkonini beradi, va eng muhimi, mustaqil bilim olishga o‘rgatadi. Bu esa zamonaviy ta’limning asosiy maqsadlaridan biridir.

Interaktiv metodlarning samaradorligi ularni qanday tashkil etilishiga bog‘liq. Bunda quyidagi muhim omillar ajralib turadi:

Tashkiliy-pedagogik tayyorgarlik – dars rejasi, guruhlariga bo‘lish, vaqt taqsimoti, tarqatma materiallar va o‘quv vositalarining puxta tayyorlanishi zarur.

Metodik yondashuv – har bir mavzuga mos interaktiv metod tanlanishi lozim. Masalan, tarix darsida rolli o‘yin, biologiya darsida vizual simulyatsiyalar samarali bo‘lishi mumkin.

O‘qituvchining roli – u faqat bilim beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, tahlilchi, motivator sifatida chiqadi.

O‘quvchilarning tayyorgarligi – interaktiv darslarda muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun o‘quvchilarda muloqotga tayyorlik, fikr bildirish, jamoada ishlash ko‘nikmalari shakllangan bo‘lishi lozim.

Ushbu omillar uyg‘unlashgan taqdirda, o‘quvchilarda faollik, bilimga bo‘lgan qiziqish, o‘zini erkin ifoda qilish istagi kuchayadi, bu esa darsning samaradorligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Interaktiv metodlarning nazariy asosini konstruktivizm tashkil etadi. Bu pedagogik qarashga ko'ra, inson bilimni tayyor holda emas, balki o'zining faoliyat, tajriba va mulohazalari orqali shakllantiradi. Boshqacha aytganda, bilim inson tomonidan quriladi[3].

O'qituvchi bu jarayonda tayyor bilim beruvchi emas, balki yo'l ko'rsatuvchi, muammo qo'yuvchi, tashkiliy yordamchi rolini bajaradi. O'quvchi esa kashfiyotchi, muammo yechuvchi, analitik sifatida shakllanadi. Shunday qilib, konstruktiv yondashuvda o'quvchi ta'lim jarayonining faol subyekti bo'lib, u o'z bilimining muallifiga aylanadi.

Konstruktivizm asosida qurilgan interaktiv metodlar quyidagi afzalliklarga ega:

- shaxsiy tajribaga asoslangan o'rganish;
- mustaqil izlanishga undash;
- o'zaro fikr almashinuvi orqali bilimlarni boyitish;
- bilimlarning ongli va mustahkam o'zlashtirilishi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, interaktiv ta'lim metodlari bugungi zamonaviy pedagogikaning ajralmas va muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Ular o'quvchilarning shaxsiy faolligini oshiradi, mustaqil fikrlashga, erkin mulohaza yuritishga, muloqot madaniyatini rivojlantirishga imkon yaratadi. Interaktiv metodlar orqali o'quvchi faqat bilim oluvchi emas, balki uni yaratishda, tahlil qilishda, baholashda faol ishtirok etuvchi subyekt sifatida shakllanadi. Bu esa o'z navbatida nafaqat bilim sifatiga, balki o'quvchilarning shaxsiy kamoloti va ijtimoiy kompetensiyalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

An'anaviy yondashuvda ustuvor bo'lgan tayyor bilimni o'rgatish o'rniga, interaktiv metodlar o'quvchini faol izlanish, bahs-munozara, guruhviy faoliyat, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish kabi didaktik faoliyatlarga jalb etadi. Bu esa bilimlarning mazmunan chuqurroq, ongli va uzoq muddatli o'zlashtirilishiga zamin yaratadi.

Interfaol vositalar — audio, video, multimedia platformalari, elektron resurslar — interaktiv ta'lim samaradorligini yanada oshiradi. Ular axborotni bir nechta sezgi kanallari orqali qabul qilishni ta'minlaydi, natijada o'quvchilarning bilimni mustahkamlash darajasi yuqori bo'ladi. Raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashgan interaktiv metodlar esa nafaqat ta'lim samaradorligini, balki uning jozibadorligini ham oshiradi.

Shu bois, har bir o'qituvchi ta'lim jarayonida interaktiv metodlar va texnologiyalarni maqsadga muvofiq, puxta rejalashtirilgan holda qo'llashi zarur. To'g'ri tanlangan va sifatli tashkil etilgan interaktiv mashg'ulotlar o'quvchilarda nafaqat bilim, balki tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, o'z-o'zini baholash va boshqalar bilan hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Bu esa o'z navbatida zamonaviy ta'limning pirovard maqsadlariga – har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlovchi, ijtimoiy faol shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Pedagogik ensiklopediya" II jild tuzuvchilar: jamoa "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. Toshkent-2015.
2. Karimova, G. Z. (2022). Pedagogik texnologiyalar. Toshkent: TDPU nashriyoti, 224 bet.
3. Karimov Jamshid To'lqin o'g'li. "Abdurauf Fitratning pedagogik qarashlari" mavzusini o'qitishda interaktiv metodlardan foydalanish magistrlik dissertatsiyasi Buxoro – 2022.